

De externe relaties van het Bosbouwproefstation

G. Wansink

Secretaris Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek TNO

Het meest opvallende van mijn voordracht is de titel. De bij de organisatoren levende wens de "externe" relaties van het Bosbouwproefstation te belichten.

Als u immers om zich heen ziet dan is er overal een grote aandacht voor het probleem van de interne relaties van de organisaties te bespeuren, veelal zo sterk dat de externe er onder lijden.

Wij leven in een tijd, waarin twee elkaar versterkende stromingen de maatschappij dwingen de interne verhoudingen opnieuw in beschouwing te nemen. Tien jaar na de oprichting van het Bosbouwproefstation verscheen het boek van Argyrus "Personality and organisation", een boek dat een stroming op gang zette, die de positie van de mens in het bedrijf een grotere plaats zou bezorgen. Men kan dit typeren met het woord "inspraak". Gedeeltelijk uit andere bronnen begon daarna een beweging, die wij hebben leren ontmoeten rond het Lieverdje, een beweging die aangeduid kan worden met het woord gezagsrelativering.

Momenteel worden de consistente delen van deze stromingen ingepast in de maatschappelijke structuren. Ook binnen het Bosbouwproefstation vindt dit plaats en de resultaten van de ingestelde studiecmissie en de discussie daarover met het bestuur worden met belangstelling tegemoet gezien. Ik zal hier niet verder op ingaan, omdat daarmee het onderwerp van professor Kampfraath wordt betreden, maar ik had dit beeld even nodig om het Bosbouwproefstation te complimenteren met het feit, dat het tijdens een studie over een herschikking van de meubels binnen het huis de ramen naar buiten toch goed open blijft houden.

Dat deze openheid noodzakelijk en actueel is voor een onderzoekinstelling als het Bosbouwproefstation zou ik willen adstrueren door een poging — de functie van een proefstation te formuleren en de wijze waarop het Bosbouwproefstation die tot nu toe heeft vervuld, aan te duiden.

Het doet wellicht wat vreemd aan dat er na 25 jaar Bosbouwproefstation behoefte blijkt te bestaan eerst de vraag te stellen "Wat is nu eigenlijk een proefstation?"

Hebben de oprichters van het Bosbouwproefstation destijds met het kiezen van deze naam iets beoogd?

Het jaarverslag over 1959 is het eerste waarin iets over de proefstationsfunctie wordt opgemerkt. In de tweede alinea ervan lezen wij "Waar in het buitenland aan afzonderlijke instituten onderdelen van de

bosbouwwetenschap in studie worden genomen, is deze taak hier ondergebracht bij een afdeling. Uit dien hoofde is het Bosbouwproefstation dus als een federatie van afzonderlijke instituten te beschouwen die zich uiteraard, in verband met de omvang van de personeelsbezetting dienen te beperken tot die vraagstukken, die voor de bosbouw van primair belang geacht moeten worden. Het voordeel van deze compacte organisatie is dat de samenwerking tussen de afdelingen vlot en gemakkelijk verloopt".

Is dit een juiste typering?

Bij het landbouwkundig onderzoek wordt de naam "proefstation" niet willekeurig gebruikt. Een instituut heeft tot taak een zeker vakgebied tot ontwikkeling en toepassing te brengen. Het wordt in zijn taak beperkt door de grenzen van zijn specialisme: het vak. Een proefstation heeft tot taak de bedrijfstak in ogenschouw te nemen. Het wordt naar de praktijk toe begrensd door het toepassingsgebied: de bedrijfstak.

De begrenzing aan de andere zijde, de wetenschappelijke, wordt bepaald door de grootte en differentiatie van het totale onderzoekapparaat.

In een land met weinig bedrijfstakken en een weinig omvangrijk onderzoekapparaat zal men het beperkte aantal proefstations tevens de taak geven de vakken tot ontplooiing te brengen.

In Nederland, waar het landbouwkundig onderzoek (met een grote L) negen proefstations kent en waar een groot onderzoekapparaat beschikbaar is, heeft men de volledige toerusting en bemanning van negen proefstations voor alle vakspecialismen vermeden. Er zijn dus instituten opgericht voor de vakken, ervan uitgaande dat de proefstations daarmee zouden samenspelen en erop konden steunen.

Daarnaast heeft men een aantal dienstverlenende instellingen geformeerd, die instituten en proefstations op bepaalde gebieden terzijde kunnen staan. Wij kennen deze voor statistiek, documentatie en publikaties, technische zaken en commissies voor de analytische vraagstukken en voor klimaatsonderzoek.

De bedoeling van een proefstation in deze is dus vooral:

a het scheppen van een groep onderzoekers, die hoewel andere vakgebieden beoefenend met elkaar de betrokkenheid met een bedrijfstak, in dit geval de bosbouw, gemeen hebben. Dit heeft o.m. betrekking op

het onderkennen van problemen en het overdragen van kennis.

b het verrichten van onderzoek waarvoor een proefstation in het bijzonder geëigend is d.w.z. onderzoek waarvoor het samenspannen - het integreren - van verschillende specialismen bevorderlijk is en onderzoek waarvoor de toerusting (proefbossen, relaties met de praktijk) nodig is.

c het vervullen van een brugfunctie met het meer specialistische onderzoek door een relatie daarmee in het eigen onderzoek in te bouwen, problemen door te spelen naar de instituten of te bouwen samen te werken.

U ziet dat dit geen gemakkelijke opgave is. Een proefstation kan gemakkelijker uit balans raken dan een instituut. Het kan door een te grote praktijkgebondenheid tekort doen aan de wetenschappelijke betrouwbaarheid, die nu eenmaal goede methodieken en gedegen studies vereist. De praktijk zal dan ervaren dat men weliswaar met zeer meelevende onderzoekers te doen heeft, maar er toch onvoldoende op kan bouwen.

Men kan ook naar de andere zijde doorslaan en voor instituutje gaan spelen, de wetenschappelijke faam als hoofddoel kiezen, zodat de praktijkproblemen teveel op de achtergrond geraken.

Niet onvermeld mag blijven, dat de maatschappij vooral op het laatste punt valkuilen graaft voor de proefstations. Ten onrechte hebben proefstationsonderzoekers bij sommigen een lagere status en bovendien wordt ook het moeilijke integreren van wetenschappen en een brede praktijkkennis in de salariering soms lager gewaardeerd dan het beklimmen van wetenschappelijke toppen. In de derde plaats is het betreurenswaardig, dat bij de opleiding, ik denk nu aan de Landbouwhogeschool, een veel geringere belangstelling van studenten en soms ook van de leiding te constateren valt voor de integratievakken. Dit geldt ook voor tuinbouw e.d.

Uit de zo even beschreven taken van een proefstation springen twee gebieden naar voren, die bij het bezien van de externe relaties de aandacht vragen: de relatie met praktijk en beleid in de eerste plaats en de relaties met het overige onderzoek in de tweede.

Uit de verslagen en rapporten blijkt dan dat er van het begin af aan naar samenwerking met de praktijk is gestreefd. De jaarverslagen wemelen van contacten met Staatsbosbeheer, houtvesterijen, de Heidemaatschappij, de IJsselmeerpolders, particulieren als Van Oosten Slingeland (al in 1950), Van Ernst, de Kroondomeinen, de Vereniging van Boseigenaren, Bosschap, Iepenizektecomité, Nationale Populieren Commissie, de houtindustrie etc.

In 1954 bijvoorbeeld werd samen met de Stichting voor Bodemkartering een cursus gegeven aan houtvesters. Voorts werden dat jaar drie bijeenkomsten gehouden met bouseigenaren en bosbeheerders over het groei- en opbrengstonderzoek en werden gedurende vier dagen de leden van de Nederlandse Vereniging van Boseigenaren met hun bedrijfsleiders en bosbazen ontvangen. Enkele jaren later werd een studiedag gehouden over de overdracht van onderzoekresultaten omdat men hiervoor

efficiëntere procedures wenste. Hoe modern men dacht blijkt uit de keuze van de inleiders: Van den Ban en twee sprekers van het Adviesbureau Borsboom en Hegener.

Er werd in het Bosbouwproefstation ook wel eens gemopperd op de praktijk, die wel eens te weinig ontvankelijk voor onderzoekresultaten werd geacht. Wie Woltersen kent weet, dat deze problemen soms kernachtig werden geformuleerd. Dit mopperen was dan misschien een duidelijker teken van de betrokkenheid dan alle mooie woorden over contact en samenwerking.

De heer Verkoren heeft in zijn toespraak ook de nadruk gevestigd op de ruimere functies, die het bos heeft gekregen, althans op het feit, dat wij door de schaarste ervan ons deze functie meer bewust zijn geworden. Toen het proefstation begon waren de doelstellingen overwegend gericht op het produktiebos. Wat er in de afgelopen jaren aan doelstellingen bij is gekomen komt goed uit de schets van de heer Verkoren naar voren. Heeft dit zijn weerspiegeling gevonden in de relaties van "De Dorschkamp"?

Ik geloof van wel. De contacten met de IJsselmeerpolders dateren van 1949. In 1961 verschijnen de termen recreatie en natuurbescherming. In 1962 vond ik een open oor bij een poging "De Dorschkamp", het ITBON en het toenmalige RIVON tot een gemeenschappelijke studie te brengen over de mogelijkheden van het onderzoek, dat betrekking heeft op het beheer van natuurreservaten, wildreservaten en recreatiegebieden, gelegen in de bosbouwsector. Hieruit is het boek "Open vragen en wensen" van dr. Burger voortgekomen, een overzichtsstudie die onvoldoende aandacht heeft gehad en krijgt. Misschien waren wij in 1962 ook wat te vroeg met het centraal stellen van deze problemen.

In de latere jaren zien wij "De Dorschkamp" optreden bij projecten als Randstad Holland, het Veluwemassief, recreatieplannen, beplanting van opgespoten terreinen. Teveel om op te sommen.

Het verslag over het jaar 1967 opent zeer karakteristiek op de titelpagina met een foto van twee hoogbouw flats, maar - en daar heeft Verkoren ook al op gewezen - een vrij kale omgeving er omheen.

Het taxeren van de relaties van het Bosbouwproefstation met het overige onderzoek is een moeilijker vraagstuk. Men moet hiervoor rekening houden met de ontwikkelingsfasen waarin het onderzoek zich bevindt en met de reële inhoud van de samenwerkingsvormen. Bovendien - en dat is het belangrijkste - samenwerking heeft alleen zin als deze zinnig kan worden uitgevoerd en dus leidt tot snellere resultaten of goedkoper onderzoek.

Op nationaal niveau heeft zich, volgens mijn globale analyse, een golfbeweging voltrokken. In de eerste periode moesten methodieken worden ontwikkeld en was de onderzoekcapaciteit zeer beperkt. Dan is contact met anderen voor de hand liggend. TNO had bovendien bij de oprichting voorzien in een contactcommissie, waarin de

directe buren als het Instituut voor Bosbouwkundig Onderzoek, het ITBON, de PD, Houtinstituut TNO waren opgenomen. In de loop der jaren zien wij nauwe relaties met de ABW (thans IWIS), ITBON (thans RIN), Stiboka, LEI, IB, Kampen, ICW, RIJP e.d.

Halverwege de achterliggende periode vond m.i. een contractie plaats. Er was toen een redelijke eigen onderzoekcapaciteit, er waren veel praktijkvragen in onderzoek genomen en men dacht misschien iets teveel de zaken zelf te kunnen klaren. Ik grijp nog even terug op de eerder geciteerde passage uit het jaarverslag, die de eigen structuur typeerde als een federatie van instituten. Deze te grote individualiteit wordt in latere jaren gecompenseerd door de instelling van vier hoofdafdelingen. Niet duidelijk is of er toen ook op gelet is de verbanden met de overige onderzoekinstellingen te versterken.

Nu deze interne organisatie en het functioneren ervan opnieuw in studie wordt genomen is het van belang, dat de betekenis hiervan nog even naar voren wordt gebracht, omdat mag worden verwacht, dat na 25 jaar onderzoek zich meer en meer problemen zullen voordoen, die effectiever met inschakeling van een groep goed toegeruste specialisten kan worden aangepakt dan uitsluitend met de faciliteiten die het proefstation zelf ter beschikking heeft.

Het is natuurlijk waar, dat je met een boom minder gemakkelijk overal heen kunt maar een onoverkomelijke hinderpaal hoeft dit niet te zijn. Wanneer wij de aardappel even als voorbeeld nemen dan zien wij dat deze niet alleen op het Proefstation voor de Akkerbouw in onderzoek is. Instituten voor veredeling, plantenziekten, technologie, mechanisatie, plantenfysiologie en verschillende werkgroepen houden zich intensief met aardappelonderzoek bezig. Nogmaals, de aardappel leent er zich gemakkelijker voor, omdat hij betrekkelijk eenvoudig te kelen en te omdagvuldigen is, maar te overwegen valt of men de gespecialiseerde kennis en toerusting van deze instituten niet meer moet inschakelen.

Als de tijd er ooit geschikt voor is, dan is het de huidige, waarin allerlei grenzen gaan vervagen en het onderzoek zich meer en meer als één geheel gaat gedragen. De punten, die momenteel binnen het Bosbouwproefstation in studie zijn, de relaties tussen de verschillende vakgebieden, de gemeenschappelijke programmering en de projectsgewijze uitvoering van het onderzoek in horizontale verbanden zijn op overeenkomstige wijze bij het gehele landbouwkundig onderzoek aan de orde.

Wat is namelijk het geval.

— Wij leven in een tijd waarin vele onderzoekinstellingen de simpele relatie met hun aanvankelijke doelstelling moeten gaan vervangen door meervoudige.

U mag het ook omgekeerd formuleren. De maatschappij stelt zijn problemen zodanig, dat vele enkelvoudige relaties tussen belanghebbenden en onderzoekinstellingen tot complexe structuren zijn geworden, waar verschillende

belanghebbenden en verschillende onderzoekinstellingen samengaan.

De processen, die ik met het noemen van de naam Argyrus en de provo's grof heb getypeerd zullen verder doorwerken. Burger en consument willen niet langer de prooi zijn van alleen terwille van de economie bedreven productieprocessen.

Alles gaat nog wel langzaam, emotioneel en onbeholpen, maar wij moeten de tekenen niet over het hoofd zien.

Wat heeft het voor zin een dure gezondheidszorg op te bouwen als wij langs allerlei slimme wegen de consument steeds meer vet laten eten. De consument zal meer en meer eisen gaan stellen aan zijn voedsel, zijn leefmilieu, zijn recreatie.

Dat leidt tot gecompliceerder onderzoek. Meer aspecten moeten in aanmerking worden genomen en meer vakgebieden ingeschakeld. Wij kunnen ons er niet vanaf maken door simplificaties als: de recreanten zitten toch alleen maar in de bermen, de consument eet nu eenmaal dom e.d.

De vraagstukken moeten van alle kanten worden bekeken. Wat is recreatie? Niet alleen het planten van bomen. Wat wil de recreant, wat zou hij moeten willen, hoe komt hij ter plaatse, zijn centrale recreatievoorzieningen nuttiger dan die dicht bij de huizen. Wat zijn de baten-kostenrelaties met inbegrip van vervoer, beweging, etc.; zijn er voldoende mogelijkheden voor zelfontplooiing?

Deze op elkaar ingrijpende variabelen maken het moeilijk de betekenis van door instituten ter hand genomen onderzoekingen los van elkaar vast te stellen.

Men zou kunnen zeggen, dat wij vroeger vooral afzonderlijke factoren in ogenschouw namen en nu hele systemen ter hand moeten nemen.

Deze ontwikkeling begint ook problemen op te roepen op het punt van de financiën. Toen het landbouwkundig onderzoek zich nog in hoofdzaak richtte op het "kale" produceren, was het voor de hand liggend, dat de financiering ervan uit de zak van de "landbouw" kwam, of dat van het Ministerie of het landbouwbedrijfsleven was.

Momenteel is het landbouwkundig onderzoek op veel bredere doelstellingen gericht. Het is de eerste onderzoeksector geweest die een studie op tafel heeft gelegd over de fundamentele waardegebieden en waarden van het onderzoek. Naast de traditionele waarde "inkomensniveau" zijn er tal van andere waarden bijgekomen als:

bodemgezondheid
zuiverheid van water en lucht
rijkdom van flora en fauna
afwezigheid van schadelijke bestanddelen
gezonde leef- en werkomstandigheden
recreatiemogelijkheden
esthetisch aanzien van stad en landschap
rechtszekerheid
ruimte voor eigen cultuurpatroon,
om er maar een paar te noemen.

Dit dient niet meer alleen de landbouw, maar de totale gemeenschap. Soms zijn de resultaten van het onderzoek in economisch opzicht zelfs ongunstig voor de agrarische ondernemer.

Is het - om even terug te keren tot de bosbouw - juist dat de grotere bemoeienis van het Bosbouwproefstation met stedelijke beplantingen, recreatieobjecten, met mestafvoer naar bossen e.d. ten koste gaat van het onderzoek voor de in moeilijkheden verkerende boseigenaren?

Wij zien, dat het landbouwkundig onderzoek bij de nieuwe begroting zich niet onaanzienlijk moet inkrimpen. Wij weten ook, dat overheid en maatschappij het veilig stellen en ontwikkelen van milieu, landschap, recreatie, gezonde voeding een hoge prioriteit geeft. Onderwerpen waarvoor bij het landbouwkundig onderzoek een grote kennis beschikbaar is en waaraan het, voorzover mijn gegevens strekken, meer doet dan enige andere onderzoeksgroep.

Kunnen wij deze ontwikkeling ombuigen?

Enkele mogelijkheden daartoe zou ik willen noemen.

1 Wij moeten ons systeem om het onderzoek te ordenen volgens alle waardegebieden verder ontwikkelen om duidelijk te maken in wiens belang wij ons geld besteden. Wij moeten, hoe moeilijk het ook is, trachten de baten voor die andere gebieden zoveel mogelijk te kwantificeren.

2 Wij moeten onze individualiteit wat inperken en meer als geheel met andere groepen samenwerken. Wanneer telkens losse instituten en onderzoekers meedoen in allerlei multidisciplinaire projecten op het gebied van milieu, recreatie en ruimtelijke ordening, zal men dit enthousiasme gaarne accepteren, maar minder gemakkelijk erkennen, dat het landbouwkundig onderzoek zich voor derden inzet, een deel van zijn middelen daaraan besteedt en ook het totale overzicht van deze inzet missen.

3 Wij moeten de andere sectoren een organisatievorm aanbieden, die er zelf voor zorgt, dat de best passende onderzoekinstelling of groep onderzoekinstellingen wordt ingezet en in teamverband kan opereren (onderlinge concurrentie ook als deze alleen voortspruit uit beroepsijver, is op de lange duur schadelijk). Bovendien geeft deze benadering de belanghebbende het veilige gevoel dat men door gebrek aan inzicht in ons gecompliceerde onderzoekapparaat niet het risico loopt bij de verkeerde terecht te komen.

4 Wij moeten vanuit onze interne structurering bereid blijken samenwerkingsvormen aan te gaan met andere onderzoeksgroepen en hun mogelijkheden evenwaardig meespelen. Wij kunnen niet alles beter, wij hebben onze grenzen. Veel van onze hedendaagse problemen, ik grijp nog even terug op wat ir. Verkoren heeft gezegd, zijn complexer, waarvan ons gebied een onderdeel is. Doelmatig onderzoek van deze systemen wordt zinvoller als dit vanuit het totale systeem wordt opgezet.

Een probleem als de beplanting van nieuwe woonwijken kan niet worden opgelost met beplantingsadviezen. Zoals

een techniek voor mechanische houtoogst doorwerkt op de totale ondernemingsstructuur zo werkt dit door op de totale stadsontwikkeling. De vroegere grondaankoop en investeringen werken door op de prijzen, de wijkplanning moet worden gemodificeerd, de bouwer moet systemen ontwikkelen om de natuur niet onnodig te ruïneren, de wooncultuur moet wellicht zodanig worden omgebogen, dat de bewoners zelf iets doen aan het verzorgen van de beplanting, zodat er als variant op het ambtelijke plantsoen een collectieve tuin ontstaat.

De voortreffelijke studie "Beplanting Rekreatieve Gebieden" van het Bosbouwproefstation en de Stiboka acht ik een voorbeeld van een ruimere werkwijze ook al had wellicht de participatie van onderzoekinstellingen, die bijvoorbeeld de opbouw van de grasmat en de wegaanleg tot hun gebied rekenen, de inhoud nog kunnen verruimen. 5 Wij moeten, wil deze bundeling van krachten kunnen functioneren, een aantal vrijgestelden hebben, die deze structuren begeleiden (een figuur die op bosbouwkundig gebied nog niet aanwezig was). Zij moeten de tijd hebben om de vele contacten te leggen en te onderhouden en objectief kunnen functioneren.

Een overkoepelende organisatievorm met een onderbouw die de gelegenheid biedt om belanghebbenden met het onderzoek te laten meespreken, ook als dit het werkgebied van één onderzoekinstelling te buiten gaat, is eveneens onmisbaar.

6 Wij moeten voorts een bijdrage leveren tot het nationale wetenschapsbeleid in die zin dat er een verdere ontwikkeling plaats vindt in de richting van samengebundelde onderzoeksgroepen, die flexibel kunnen worden ingezet en al naar de belangen die zij dienen, financieel worden gesteund. Het is u bekend, dat op dit punt momenteel veel in beweging is en het ziet er naar uit dat dit onderwerp bij het nieuwe Kabinet een hoge prioriteit zal hebben.

De landbouw heeft op dit punt reeds een goede aanzet. In vele rapporten, ik noem het Rapport van de Rekenkamer aan de Staten-Generaal over de doelmatige besteding van overheidsmiddelen ten behoeve van het wetenschappelijk onderzoek

- het Innovatieadvies van de RAWB
- de OECD examiners,

wordt de landbouw, die een alles overkoepelend orgaan als de Nationale Raad voor Landbouwkundig Onderzoek in het leven heeft geroepen, als een doelmatige opzet voor interne samenwerking en gebundeld optreden naar buiten als voorbeeld gesteld. Misschien is het een beetje een oratio pro domo om vandaag erop te wijzen, dat hierin ook het Bosbouwproefstation een plaats heeft en de mogelijkheden beschikbaar heeft de ruimere externe relaties, verbreed in de richting van de toepassing en in de richting van de overige onderzoekinstellingen, een grote rol kan vervullen.

In deze zin kan ik u feliciterend met uw jubileum namens TNO die het proefstation heeft opgericht, wellicht besluiten met de stelling, dat u, wat TNO betreft, in beheer bent overgegaan naar een andere organisatie,

maar wat het samenspel betreft altijd lid van de familie bent gebleven.

Ik hoop, dat u, nu het beleid voor de komende periode opnieuw wordt geformuleerd, ook de komende 25 jaar deze familiebanden zult weten te honoreren en omgekeerd van de overigen de steun krijgt die u nodig hebt.

Wij zullen samen hard moeten werken om onze goede naam ook in de toekomst waar te maken. Ik hoop, dat het Bosbouwproefstation daarin in de toekomst evengoed zal slagen als in het verleden.

Rondleiding van schoolklassen.
Uitleg bij de uitrusting van een bosarbelder.